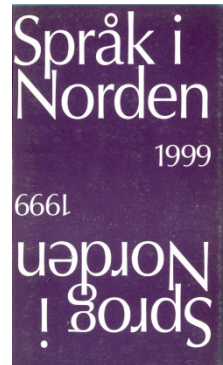

Sprog i Norden

Titel: Informationsteknik och skrivande
Forfatter: Pirjo Hiidenmaa
Kilde: Sprog i Norden, 1999, s. 33-36
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Informationsteknik och skrivande

Pirjo Hiidenmaa

Översättning: *Eva Orava*

En stor del av mina kolleger tog ut en ledig dag från jobbet när dataavdelningen hos oss meddelade att all nätanslutning och tillgång till elektroniskt material skulle stängas för två dagar på grund av reparationer i centraldatorerna. Bara de som enkom hittade på något att göra stannade kvar. När vår forskningscentral tio år tidigare flyttade till de nuvarande lokalerna hade endast några anställda en datorterminal eller en persondator, medan största delen av personalen klarade av att utföra sitt arbete utan datateknikens hjälp.

På motsvarande sätt har informationstekniken blivit en nödvändighet överallt där det utförs arbete. Också attityderna har förändrats. Nu för tiden måste också korta kommentarer och tillägg sändas per e-post. Det har också visat sig att de anställda upplever det väldigt jobbigt att gå till anslagstavlor eller informationshörnor för att få information; man vill ha pappren i elektronisk form på sin egen datorskärm.

Datatekniken har långsamt etablerat sig i allt informationsarbete, och den har blivit nödvändig på grund av att arbetet har ändrat karaktär. Ca 40 % av de arbetande finländarna utför i dag informationsrelaterat jobb under en stor del av sin arbetstid: de producerar information, överför den, undervisar, klassificerar och samlar in. Bland personer som arbetar med informationsfrågor kan nämnas forskare och experter, tjänstemän inom förvaltningen, lärare och informatörer samt upprätthållare av register och materialsamlingar.

I informationsarbetet består yrkesskickligheten till största delen av det språk som man behandlar informationen på. Ämnet skulle förtjäna en grundläggande presentation – i dagens utbildning och forskning är förståelsen för språkets betydelse nämligen begränsad. Mängden tal och skrift ökar kraftigt och en stor

Pirjo Hiidenmaa

del av vår tillvaro – såväl i arbetet som på fritiden – baserar sig på kommunikation. Vanligtvis glömmar man dessa aspekter och förknippar i stället datateknik med det så kallade informations-samhället. Kanske borde det i stället ses som en helhet?

Informationstekniken har på många sätt förändrat t.ex. dokumenteringen på olika ämbetsverk. Elektroniska arkiv gör det t.ex. lätt att söka efter gamla dokument. Förenhetligade blankett- och dokumentmallar hjälper ämbetsverket att sammanställa dokument som ser likadana ut. Tack vare datanäten kan man kommentera och överföra handlingar behändigare än genom att transportera papper mellan olika platser.

Så här långt har de informationstekniska innovationerna underlättat arbetet, men dokumenten har trots det inte nödvändigtvis blivit bättre. Texter som produceras på ämbetsverk är ofta sammanställningar av flera dokument. Då skribenten får en text i elektronisk form klipper han eller hon vanligen ut en del och klistrar utan omarbetning in den i ett annat dokument, för att på motsvarande vis sedan kopiera ytterligare en textsnitt från en annan källa. Det nya dokumentet består av lösryckta delar som har kombinerats, utan att man kommenterat de olika delarna eller hänvisat till ursprungstexten. Den här metoden gör arbetet snabbare, men på samma gång förlängs ofta texten.

Man borde utveckla informationsteknikens möjligheter genom att ta ämbetsverkets eller arbetsplatsens informationsflöde i beaktande. Då dokument skrivs för ett enda tillfälle och de formulerats av endast en person är utformningen betydligt lättare att genomföra, likaså de gånger man använder elektroniska arkiv och dokument i standardiserat format. Om dokumenten där- emot skrivits ihop av många skribenter och kommenteras av ännu fler är tekniska lösningar välkomna, eftersom de ersätter kopiering och överföring av papper. Slutresultatet kan dock vara oenhetligt och därmed också svårt att förstå. Texten blir i vilket fall som helst längre. Speciellt administrativa texter tenderar att göra det.

Det går beklagligtvis ofta till så att de datatekniska lösningarna kommer först, medan man långt senare börjar fundera på hur man skall använda ett arkiv, en blankettmall eller en databank. Man kan säga att informationstekniken inte längre är dräng i stugan, utan den har tagit över husvärdens roll. Var är de tvärvetenskapliga forskningsgrupper där datavetenskapen möter vetenskapsociologin och språkvetenskapen, och tillämpar informationen på att utarbeta vissa specifika tillvägagångssätt?

Informationstekniken har integrerats i skolvärlden, vilket är nödvändigt för dagens studier. Trots det har den inte blivit en del av studierna utan lever sitt eget liv. I t.ex. skolor i Helsingfors är datateknik vanligen ett separat läroämne med separata datorsalar. Datateknik undervisas som datateknik och datorerna används inte i de egentliga studierna. Användningen av datorer i undervisningen är vanligast i lågstadier, men enligt en relativt färsk undersökning är det också där knappt 10 % som använder datorn i olika läroämnen, såsom modersmål, geografi eller främmande språk.

Ordbehandling betraktas ofta som en form av renskrivning utan att man ser dess möjligheter i undervisningsituationen. Modersmålsläraarna är oroade över att skolelevernas färdigheter i rättskrivning och avstavning skall försämrans om datorn automatiskt utför sådana uppgifter. På samma sätt befarade matematiklärarna en gång i tiden att förmågan till huvudräkning skulle försvinna då det blev vanligt med fickräknare. I framtiden bör målen i undervisningen ändras så att barnen inte skall läras skriva för hand enbart för att de ska öva upp handstilen. Lika lite skall skolans mål vara att lära barnen avstavning bara för att de skall kunna dela ett ord på två rader. Att träna sin hand är en konst i sig, men det behöver inte kopplas ihop med skrivande. Att förstå ordens stavelseindelning hör samman med att förstå ett språks uppbyggnad, men eleverna skall nödvändigtvis inte behöva utföra sådant arbete som en dum maskin också klarar av.

Elektroniska ordböcker och databanker, synonymordlistor och övriga hjälpmedel är till utomordentlig hjälp för skribenten.

Pirjo Hiidenmaa

Vid det här laget borde det vara helt självklart att dessa hjälpmedel används i skolorna. Det är inte lönt att gräma sig över att eleven serveras färdiga svar: trots att vissa lösningar ges på enskilda skrivproblem krävs det också att eleven kan använda sig av lösningarna och lär sig uppskatta hur väl de lämpar sig i sammanhanget. På motsvarande vis borde också bedömningskriterierna ändras så att informationstekniken skulle beredas en självklar plats inom skrivandet i skolan, bl.a. då man skriver essäer och studerar.

Datatekniken får nya dimensioner i skrivundervisningen och de ger upphov till frågor som t.ex. har med dokumentation och upphovsrätt att göra. Får man låna och kopiera material från nätet hur som helst? Hur hänvisar man till källorna och hur skall man förhålla sig till informationen? Eftersom det är enkelt att använda Internet måste nätet betraktas som en utgångspunkt som kan utforma målen i undervisningen. Det krävs dock att eleverna förhåller sig kritiska såväl vid analys av innehållet som vid analys av den form informationen skall framställas i. Genom att kopiera och tillägna sig all typ av information kommer man inte långt.

Undervisningen i datateknik planeras av personer som satt sig in i ämnet först i vuxen ålder, inte av unga för vilka en mångsidig användning av datorer redan är en självklarhet. Därför betraktas tekniken av lärarna som ett sätt att förbättra gammal praxis. De som inte har skrivit på skrivmaskin förväntar sig inte heller att datatekniken på något vis skulle vara annorlunda. Datateknik anses i rätt hög grad vara en teknisk fråga, dvs. hur kabeldragningen skall ske, hur effektiv utrustningen är och hur man uppdaterar program. Man borde hitta de personer som utvecklar undervisningen och som samtidigt ser på vilket sätt ordbehandling, datanät och olika studieprogram bäst kan tjäna studier och informationsbehandling. Likaså borde man i arbetslivet hitta de datorutvecklare som betraktar texter, språk, arbetsmetoder och -mål som en helhet vid den tekniska tillämpningen. Vi behöver inte informationstekniken i sig.